

ÇAĞDAŞ RUSÇADA GÜZEL ADLANDIRMALAR*

Murat ULUOĞLU**
Suzan ULUOĞLU***

ÖZET

Her toplumda bazı konularla ilgili dilsel yasaklar (tabu) sistemi oluşturulmuştur. İnsanın bazı durumlarından, bazı fizyolojik süreçlerden, ölüm ve ölümcül hastalıklardan doğrudan bahsedilmez. Bildirişim anında konuşan bazı hassas konulara değinirken her defasında doğrudan ve kaba adlandırmalarla onun yumuşatılmış değişkesi olan güzel adlandırmalar arasında tercih yapmak zorunda kalır. Konuşma konusunun karşıdaki kişinin kırılmasına, acı duymasına veya rahatsız olmasına yol açacağını düşündüğü her durumda konuşan güzel adlandırmalara başvurur. Kökleri çok eskiye dayanan güzel adlandırmalar günümüzde dilsel iletişimin birçok alanında kullanıldığı için bilim adamlarının dikkatini çekmektedir. Rusya'da bu konuyla ilgili bilimsel çalışmalar ancak Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra XX.yy.'ın son on yıllık sürecinde hız ve önem kazanmıştır. Bu süre içerisinde Rus dilindeki güzel adlandırmaların oluşum yöntemleri tespit edilmiş, bazı sözcüklerin tabu sayılma nedenleri üzerinde durulmuş, güzel adlandırma oluşturma amaçları ve bunları art zamanlı olarak inceleme meseleleri ortaya konmuş, Rusça'da güzel adlandırma oluşumunda kullanılan temel araçlar belirlenmiştir. Rusça'daki Güzel Adlandırmalar Sözlüğü hazırlanmıştır. Araştırmalar güzel adlandırmaların oluşturulduğu bireysel ve sosyal alanları kapsamaktadır. Ayrıca edebi metinlerdeki güzel adlandırmalar, kaba sözlerin (obstsennaya leksika) yerine kullanılan güzel adlandırmalar da araştırılmaktadır. Birçok önemli çalışmaya rağmen Rusça'daki güzel adlandırmalarla ilgili teori henüz oluşum aşamasındadır. Günümüzde hala güzel adlandırmaların tanımı, kapsamı, güzel adlandırma oluşumunda kullanılan yöntemlerin sınıflandırılmasıyla ilgili bilim adamlarının uzlaştıkları ortak kriterler yoktur.

Bu çalışmada Rusça'daki güzel adlandırmalarla ilgili farklı bilim adamlarının yaptıkları tanımlara ve bunların arasındaki fikir ayrılıklarının temel nedenlerine, güzel adlandırmaların oluşum süreçlerine, yapılan farklı sınıflandırmalara, hangi dil araçları ve yöntemleriyle oluştuklarına ayrıntılı olarak değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Bireysel güzel adlandırmalar, dilsel yasaklar, dilsel yöntem ve araçlar, güzel adlandırma, sosyal güzel adlandırmalar, yumuşatılmış ifade.

EUPHEMISM IN CONTEMPORARY RUSSIAN LANGUAGE

ABSTRACT

In every society a taboo system on certain issues has been formed. Some human situations and physiological processes, and death and deadly diseases are not mentioned directly. At the time of communication, the speaker must always make a choice between vulgar designation and its softened variant called euphemism while mentioning some elegant issues. The speaker chooses euphemism when he thinks that the subject of communication would

* *Güzel adlandırma* Doęan Aksan'ın kullandığı bir terimdir (bkz.: Aksan, 1998:98, 3.c.). Bunun dışında *örtmece* terimi de sık olarak kullanılmaktadır. Rusçada ise Yunanca kökenli (Euphēmeō 'iyi, kibar konuşuyorum') *эвфемизм* terimi kullanılmaktadır (İng.: euphemism).

** Yrd. Doç. Dr. Murat Uluoğlu, Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Rus Dili ve Edebiyat Bölümü, muratuluoglu@hotmail.com

*** Yrd. Doç. Dr. Suzan Uluoğlu, Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Rus Dili ve Edebiyat Bölümü, suzanzobu@yahoo.com

disturb the listener. Some euphemisms which go back to earlier times, attract the attention of scientists since they are nowadays used in many areas of linguistic communication. In Russia, scientific research about the subject has gained importance and accelerated after the dissolution of the Soviet Union, during the last ten years of 20th century. In this period, the methods of formation of euphemisms in Russian language have been identified; the reasons why some words have been accepted as taboo are dealt with; the purposes of forming such euphemisms and the diachronic methods in their analyses have been revealed; the basic tools used in the formation of euphemisms have been determined and the dictionary of euphemisms in Russian language has been published. The research covers the individual and social areas where euphemisms have been made. In addition, euphemisms in literary texts and those which are used instead of vulgar expressions are also studied. Despite many significant works, the theory of euphemisms in Russian language is still in the process of emerging. Today there is no common criteria for the definition, the scope, and the classification methods used in the formation of euphemisms, which the scientists agree.

In this work, firstly the definitions different scientists made about the euphemisms in Russian language and the basics of different views among them will be studied; and then the process of formation of euphemisms and different classifications made by the scientists through which linguistic tools and methods have been formed will be discussed in detail.

Keywords: Euphemism, individual euphemism, linguistic prohibitions, linguistic methods and tools, softened expression, social euphemism.

Güzel adlandırma konusu XX.yy. boyunca Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa'da kapsamlı olarak ele alınmıştır. Rusya'da ise bu dönem içerisinde yasaklı konular arasındadır ve ancak tarihsel açıdan eski tabularla bağlantılı olarak, özellikle Hint-Avrupa, Slav-Baltık veya ortak Slav materyalleri esas alınarak incelenmiştir. Buna örnek olarak A.A.Reformatskiy'in çalışmalarını verebiliriz. Reformatskiy, güzel adlandırmaları yasaklı, tabu olan sözlerin yerine kullanılan, onları değiştiren sözcükler olarak ele alır. Örnekleri de genellikle Hint-Avrupa ve Slav dilleri materyalleri üzerinden verir (Reformatskiy, 2008:104-107). Güzel adlandırmalar Rus dili ve daha kapsamlı olarak Slav dili çalışmalarında ancak XX.yy.'in son on yıllık döneminde önem kazanmıştır. Bu süre içerisinde Rus dilindeki güzel adlandırmaların oluşum yöntemleri tespit edilmiş, bazı sözcüklerin tabu sayılma nedenleri üzerinde durulmuş, güzel adlandırma oluşturma amaçları ve bunları art zamanlı olarak inceleme meseleleri ortaya konmuş, Rusça'da güzel adlandırma oluşumunda kullanılan temel araçlar belirlenmiştir. Araştırmalar güzel adlandırmaların oluşturulduğu bireysel ve sosyal alanları kapsamaktadır. Ayrıca edebi metinlerdeki güzel adlandırmalar, kaba sözlerin (obstennaya leksika) yerine kullanılan güzel adlandırmalar da araştırılmaktadır.

İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri ve birçok Batı Avrupa ülkesinde güzel adlandırma sözlükleri varken Slav dillerinin konuşulduğu ülkeler arasında önceleri sadece Polonya'da böyle bir sözlük bulunmaktaydı. *Slovar Evfemizmov Russkogo Yazıka* 'Rusçadaki Güzel Adlandırmalar Sözlüğü' ise ancak 2008 yılında E.P.Seniçkina tarafından hazırlanmıştır. Sözlük öncelikli olarak güncel materyallere dayanmaktadır (Seniçkina, 2008:3-4). Fakat Seniçkina'nın da belirttiği gibi Rusça'daki güzel adlandırmalarla ilgili teori henüz gelişim aşamasındadır. Güzel adlandırmalarla ilgili aydınlatılması gereken daha birçok konu vardır. Örneğin güzel adlandırmaların tanımlanmasıyla ilgili bazı önemli fikir ayrılıkları söz konusudur. Hangi dil birimlerinin güzel adlandırma sayılacakları ile ilgili kriterler henüz geliştirilmemiş, güzel adlandırmaların temel özellikleri belirlenmemiştir. Güzel adlandırmalarla karışık olayların karşılaştırılması henüz tamamlanmamıştır. Temel oluşum yöntemleri büyük ölçüde belirlenmiş olsa da güzel adlandırmaların tam bir sınıflandırılması henüz yapılamamıştır. Güzel adlandırmalar arasındaki sistemli bağ ve ilişkiler bir bütün olarak ortaya konulmamıştır. Rusça'da farklı dönemlerde kullanılan güzel adlandırmaların karşılaştırılması yapılmamıştır (Seniçkina, 2006:3-4).

Bütün bunların arasında ilk sırada çözümlenmesi gereken sorun güzel adlandırmanın tanımı ile ilgilidir. L.N.Vavilova *K voprosu ob evfemizatsii sovremennoy russkoy reçi* “Çağdaş Rus Dilinde Güzel Adlandırma Oluşturma Sorunu Üzerine” adlı çalışmasında bilimsel kaynaklarda verilen bazı tanımlara değinmektedir: Bunlardan ilki O.S.Ahmanova'nın redaktörlüğünde hazırlanan *Lingvistiçeskiy Entsiklopediçeskiy Slovar* ‘Ansiklopedik Dilbilim Sözlüğü’nde verilen tanımdır. Bu tanıma göre “Güzel adlandırmalar, konuşana uygunsuz, kaba veya yakışıksız gelen eşanlamli sözcük ve ifadelerin yerine kullanılan duygu bakımından tarafsız (nötr) olan sözcük veya ifadelerdir” (Ahmanova O. S., (1990), *Evfemizm // Lingvistiçeskiy entsiklopediçeskiy slovar*, M.’dan aktaran Vavilova, 2003). D.N.Şmelyov’a göre güzel adlandırma “yakışıksız sözcüklerden kaçınma, belirli şartlarda konuşana tercih edilmeyen, çok kibar görünmeyen, biraz keskin gibi görünen ifadeleri değiştirmeye yarayan yumuşatılmış ifade” (Şmelyov D. N., (1979), *Evfemizm // Russkiy yazık: Entsiklopediya*, M.’dan aktaran Vavilova, 2003) olarak tanımlanabilir. D.E.Rozental’e göre ise güzel adlandırma “herhangi bir nesne veya olayın yumuşatılmış ifadesi, kaba ifadenin yerine daha yumuşak bir ifadenin kullanımudur”. Güzel adlandırmalarla ilgili önemli çalışmaları bulunan L.P.Krisin’e göre ise güzel adlandırma “nesne, özellik veya eylemin dolaylı, mecazi ve bununla birlikte yumuşak bir biçimde ifade edilmesi yöntemidir” (Rozental D. E., (1976), *Evfemizm // Slovar, Slovar – spravoçnik lingvistiçeskih terminov*, M.’dan aktaran Vavilova, 2003). Farklı çalışmalar üzerinde yaptığı incelemeler sonucunda Vavilova, güzel adlandırma oluşumunun hep sözcüksel düzeyde ele alındığını, başka bir deyişle güzel adlandırmanın iki veya daha fazla birbirine bağlı sözcük ve sözcük birleşiminden meydana geldiğini tespit eder. Vavilova’ya göre güzel adlandırma dilin sistemli bir organizasyonu olarak değil de, bir bildirişim olayı olarak tanımlanırsa birçok karmaşık sorun ortadan kalkacaktır. Ayrıca Vavilova *evfemistiçeskaya izosemiya* ‘güzel adlandırmaya dayalı anlamsal eşitlik (anlamsal benzerlik/anlamsal yakınlık)’ teriminin kullanılmasını önerir (Vavilova, 2003).

E.P.Seniçkina *Evfemizmi Russkogo Yazıka* ‘Rusçadaki Güzel Adlandırmalar’ adlı kitabında A.P.Yevgenyeva'nın redaktörlüğünde hazırlanan *Slovar Russkogo Yazıka* ‘Rus Dili Sözlüğü’nde yer alan “bazı sebeplerden dolayı söylenmesi rahatsız edici veya uygun olmayan sözcük veya ifadelerin yerine kullanılan sözcük veya ifadeler” tanımının güzel adlandırmalarla ilgili en genel özelliği kapsadığını ve bu konuda bütün dilbilimcilerin aynı fikirde olduğunu belirtir. Fakat araştırmacıya göre böyle bir tanım birçok konuya açıklık getirmez. Örneğin dilin aşağı üslubuna ait dilsel değişimler de güzel adlandırma sayılır mı; olumlu anlama sahip birimlerin değişimini de güzel adlandırma olarak kabul etmek gerekir mi? (sevgiliye, Tanrıya, vs. verilen isimler gibi) (Seniçkina, 2006:5).

N.M.Potapova güzel adlandırmalarla ilgili dar ve geniş olmak üzere iki yaklaşımın söz konusu olduğunu belirtir. Dar yaklaşıma göre güzel adlandırmaların temelinde değiştirme (substitutsiya) kavramı, yani kaba sözcüğün daha tarafsız bir sözcükle değiştirilmesi yatmaktadır. Fakat bu yaklaşımın birçok eksikliği vardır. Hangi sözcüğün güzel adlandırma ile değiştirildiğini her zaman belirlemek mümkün olmayabilir, yani öncül sözcük (antetsedent) her zaman belli değildir. Bununla birlikte güzel adlandırmaların çoğunlukla eşdeğer sözcükleri yoktur ve genellikle açıklayıcı ifadelerle tanımlanırlar. Bu durumda her sözcük veya ifade tanımlama (definititsiya) yoluyla açıklanabileceği için değiştirme sayılabilir. Geniş yaklaşıma göre ise bazı araştırmacılar güzel adlandırmaları dolaylı adlandırmanın özel bir durumu olarak ele alırlar. Bu araştırmacılar bazı güzel adlandırma sözlüklerinde de yer alan sabit, ortak, yazı diline özgü güzel adlandırmalarla birlikte güzel adlandırmaların bütün temel özelliklerini taşıyan ve bağlam içerisindeki durumlarının incelenmesini gerektiren

bağlamsal güzel adlandırmaları (kontekstualniye evfemizmi) da çalışmalarına dahil ederler (Potapova, 2007).

Güzel adlandırma deyince genellikle yasaklı sözcük veya ifadelerin yerine kullanılan sözcükler akla gelse de, dilbilimciler pratikte güzel adlandırma ile güzel adlandırma olmayan ifadelerin ayırt edilmesinde çoğu zaman zorlanırlar. Güzel adlandırma anlayışındaki fikir ayrılıklarının nedenlerini Seniçkina şu şekilde sıralar:

1. Güzel adlandırmaların yaygınlığı (çok yaygın olarak mı kullanılırlar yoksa ara sıra mı görülürler);
2. Ait oldukları üsluplar (kullanım alanları);
3. Öncü kriterler (adlandırmanın dolaylılığı, uyum şartı);
4. Güzel adlandırma özelliklerinin belirlenmesi;
5. Güzel adlandırmaların karışık dil olaylarıyla benzerlik göstermesi (Seniçkina, 2006:5).

Seniçkina'nın Rusça'daki güzel adlandırmalarla ilgili görüşü ise şu yöndedir: Çağdaş Rusça'da güzel adlandırmalar gerek gündelik yaşamda gerek farklı sosyal alanlarda çok yaygın olarak kullanılır. Bu tür sözcüklerin kullanımı farklı dil kültürü taşıyıcılarında görülür. Güzel adlandırmaların oluşum sebepleri sosyal yasaklar ve bazı konuların konuşulmasına getirilen kısıtlamalardır. Buna bağlı olarak çağdaş güzel adlandırmalar eski çağlardakilerle ilişkilidir. Dolayısıyla güzel adlandırma karmaşık ve çok yönlü bir dil olayıdır, dilin anlamsal kategorisidir, anlamları farklı dil düzeylerinin çeşitli araçlarıyla gerçekleşir.

Güzel adlandırmalarla ilgili sosyal, psikolojik ve dilbilimsel olmak üzere birbirleriyle bağlı üç bakış açısı vardır. Güzel adlandırmaların temelinde yatan sosyal, özellikle de ahlaki, dini ve siyasi motifler sosyal bakış açısını oluşturur. Bunların etkisiyle nesne ve olayların doğrudan adlandırmaları olumsuz bir değerlendirmeye karşı karşıya kalırlar, yasaklanırlar ve daha kabul edilebilir adlandırmalarla değiştirilirler. Güzel adlandırmaya, ifadenin yumuşatılmasına sebep olan etki, nesne veya olayın eski doğrudan adlandırmasının neden olduğu olumsuz duygu (korku, utanç, yakışsızlık, tiksinti) psikolojik bakış açısını oluşturur. Yeni dolaylı adlandırma bu duyguyu ortadan kaldırır. Dilbilimsel bakış açısında ise güzel adlandırmaların kullanım özellikleri ve şartları belirlenir (Seniçkina, 2006:5-6).

Rusça'daki güzel adlandırmalarla ilgili en önemli çalışmalardan biri L.P.Krısın'ın *Evfemizmi v sovremennoy russkoy reçi* 'Çağdaş Rus Dilinde Güzel Adlandırmalar' adlı çalışmasıdır. Güzel adlandırmalarla ilgili birçok konuya değinen Krısın bu dil olayının oluşum sürecini ise şu şekilde verir:

1. Birinci aşama doğrudan söylendiğinde belirli sosyal çevrede veya belli bir alıcı tarafından kabalık, yakışsızlık olarak kabul edilebilecek ifadelerin konuşan kişi tarafından değerlendirilmesidir; sadece belirli nesnelere, gerçeklere, insan faaliyet ve ilişkilerinin bazı alanları benzer bir tepkiye sebep olabilirler, bu yüzden bütün konuşma değil, sadece bazı konu ve faaliyet alanlarıyla ilgili konuşmalar güzel adlandırma kullanımını gerektirir;
2. İkinci aşama konuşan tarafından kaba görünen söz ve ifadeleri sadece yumuşatan değil, aynı zamanda işin özünü maskeleyen, örten adlandırmaların seçilmesidir; örneğin 'kanser' anlamındaki *opuhol* sözcüğünün yerine 'yeni oluşum' anlamındaki *novoobrazovaniye* tıp teriminin kullanılması gibi;
3. Güzel adlandırma kullanımının konuşmanın bağlamına ve şartlarına bağlı olması: konuşma anında sosyal kontrol ve konuşanın kendi konuşması üzerindeki kontrolü ne kadar katı ise güzel adlandırmaların ortaya çıkma olasılığı o kadar çoktur;

4. Güzel adlandırma olarak kabul edilebilecek sözcük ve ifadelerin sosyal gerekçeleri: bir ortamda güzel adlandırma olarak kabul edilen sözcük veya ifade bir başka ortamda daha farklı değerlendirilebilir (Krisin, 1994).

Konuşan kişinin konuşmasını uygun uygunsuz, kabalık kibarlık bakış açısıyla değerlendirmesi genellikle belirli konuları ve insan faaliyetlerini kapsar. Bu konu ve alanları Krisin şu şekilde sıralar:

- bazı fizyolojik süreç ve durumlar;
- vücudun bazı bölgeleri;
- kadın erkek arasındaki ilişkiler;
- hastalık ve ölüm;

Bu güzel adlandırma alanlarını özel hayatı ve konuşanı, alıcıyı, üçüncü şahısları ilgilendirdiği için Krisin *bireysel* olarak adlandırır. Bunun dışında güzel adlandırma olayı insanın ve toplumun sosyal hayat alanlarında da görüldüğü için bunları da *sosyal* olarak adlandırır. Hatta Krisin'e göre çağdaş yaşamda sosyal açıdan önemli konulara, insanların faaliyet alanlarına, insanların diğer insanlarla, toplumla, iktidarla olan ilişkilerine değinen güzel adlandırma yöntem ve araçları daha çok gelişim gösterir.

Güzel adlandırmaların kullanıldığı sosyal hayat alanlarını sıralamadan önce Krisin insanlar arasındaki sosyal ilişkilerde güzel adlandırmaları kullanırken gözetlenen temel amaçlara değinir. Bunlardan ilki bildirişim esnasında çatışmalardan ve talihsizliklerden kaçınmak, karşıdaki kişide rahatsızlık hissi uyandırmamaktır. Örneğin *gluhoy* 'sağır' yerine *slaboslışaşçıy* 'az duyan'; *slepoy* 'kör' yerine *nezryaçiy* 'görmeyen'; *pensiya* 'emeklilik' yerine *uyti na zaslujenniy otdih (pokoy)* 'hak edilen bir tatile çıkmak'; *starıy* 'yaşlı' yerine *vzroslyy* 'yetişkin', vs. Sosyal anlamda daha spesifik olan ikinci amaç ise işin özünü örtmek, kamufle etmektir. Örneğin *lager* 'kamp' veya *tyurma* 'hapisane' yerine *uçrejdeniye* 'resmi daire, kurum'; *agent* 'ajan' yerine *dobrojelatel* 'iyiliksever'; *nadziratel* 'gözcü' yerine kontrolör 'denetçi'; Üçüncü amaç alıcıya sadece onun anlayabileceği biçimde herhangi bir şeyi iletme. Basında yayımlanan veya metro istasyonlarında, duraklara asılan farklı türden ilanlar buna örnek olarak verilebilir. Örneğin, "Menyayu trehkomnatnuyu kvartiru na četiryohkomnatnuyu *po solidnoy dogovorennosti*" 'Üç odalı daireyi dört odalıyla *hatırı sayılır bir antlaşma karşılığında* değiştiriyorum'. Burada "hatırı sayılır bir antlaşma karşılığında" ifadesiyle aradaki farkı kapatmak için iyi bir fiyat verileceği anlaşılmaktadır. Ev alışverişlerinde, değişimlerinde başka güzel adlandırmalar da kullanılır. Örneğin *perspektivnaya semya* 'gelecek vaat eden aile, yani çocuk sahibi olabilecek genç bir aile'; *perspektivnaya kvartira* ifadesi ise 'içinde çok yaşlı bir insanın oturduğu ve kısa bir süre içerisinde boşalabileceği' gibi insanlık dışı, olumsuz bir anlam taşımaktadır.

Güzel adlandırmaların kullanıldığı sosyal hayat alanlarını ise Krisin şu şekilde verir:

1. Diplomaside;
2. İktidarın ceza tedbirlerinde;
3. Devlet ve asker sınırlarında;
4. Ordu, istihbarat, polis gibi devlet organlarının faaliyetlerinde;
5. Dağıtım ve hizmet alanlarında;
6. Farklı ulusal ve sosyal gruplar arasındaki ilişkilerde, bu grupların statülerinde;
7. Bazı meslek türlerinde (Krisin, 1994).

Görüldüğü üzere Krisin güzel adlandırmaları bireysel ve sosyal olmak üzere ikiye ayırır. Bir başka bilim adamı B.A.Larin ise sosyal yapılarını temel alarak üç tür güzel adlandırma belirler:

1. Ulusal edebi dilde ortak kullanılan güzel adlandırmalar;

2. Sınıfsal ve mesleki güzel adlandırmalar;
3. Aile-gündelik yaşamla ilgili güzel adlandırmalar (Larin B. A, (1961) **Uçeniye zapiski Leningradskogo un-ta**. No:301. Ser. Filol. Nauk. Vip. 60, s.358'den aktaran Aznabayeva, 2009).

A.S.Kurkiyev ise güzel adlandırmaları beş grupta toplar:

1. Batıl inançlar temelinde ortaya çıkan güzel adlandırmalar;
2. Korku ve memnuniyetsizlik duygularından ortaya çıkan güzel adlandırmalar;
3. Acıma ve merhamet temelinde oluşan güzel adlandırmalar;
4. Utanma sonucu ortaya çıkan güzel adlandırmalar;
5. Kibarlık sonucu ortaya çıkan güzel adlandırmalar (Kurkiyev A. S. (1977), O

Klassifikatsiya evfemistiçeskikh nazvaniy v russkom yazıke. **Klassifikatsiya evfemizmov po porojdayuşım motivam**, Grozniy: s. 89'dan aktaran Aznabayeva, 2009).

Bir başka bilim adamı V.P.Moskvin ise güzel adlandırmaların altı işlevde kullanıldıklarını belirtir:

1. Korkutucu nesnelere adını değiştirmek için;
2. Farklı türden hoş olmayan, tiksinti uyandıran nesnelere adını değiştirmek için;
3. Uygunsuz olarak nitelenen şeyleri adlandırmak için;
4. Çevredekileri şaşırtma çekincesiyle doğrudan adlandırmaları değiştirmek için;
5. Belirttikleri şeyin derin özünü maskeleyerek için;
6. Çok prestijli sayılmayan organizasyon ve meslekleri belirtmek için (Moskvin v. P., (1999), **Evfemizmi v leksiçeskoy sisteme sovremennogo russkogo yazıka**, V.'dan aktaran Vavilova, 2003).

Güzel adlandırmaların sınıflandırılmasının yanı sıra bunların hangi dilsel ifade yöntemleri kullanılarak oluşturuldukları meselesi de B.A.Larin, A.A.Reformatskiy, B.V.Tomaşevskiy, J.J.Varbot, E.İ.Şeygal, L.P.Krisin, V.P.Moskvin gibi birçok bilim adamının ilgisini çekmiştir. Krisin dilsel yöntem ve araçları altı grupta toplar:

1. *Nekotoriy* 'bir, bazı, kimi', *izvestniy* 'belirli, bazı', *opredelyonniy* 'belirli, belli, bazı', *sootvetstvuyuşıy* 'gereken, gerekli', *nadlejaşıy* 'gereken, uygun', vs. gibi dağınık (diffuznaya) anlambilimsel belirleyici sözcükler;
2. Son derece açık nesne ve kavramları adlandırmak için kullanılan genel anlamlı adlar. Örneğin, 'tedbir, davranış' anlamındaki *aktsiya* sözcüğü 'kurşuna dizme, ölüm kararını yerine getirme'; 'iş, mamul' anlamındaki *izdeliye* sözcüğü 'bomba, roketatar ve buna benzer askeri silahlar'; 'nesne, konu' anlamındaki *obyekt* sözcüğü 'askeri savunma veya savunma sanayi'; 'madde, malzeme, ürün' anlamındaki *produkt* sözcüğü 'atom bombası yapımında kullanılan madde'; 'daire, müessese' anlamındaki *uçrejdeniye* sözcüğü 'kamp, hapishane'; 'madde, malzeme' anlamındaki *material* sözcüğü 'biri hakkında lekeleyici bilgiler'; 'işaret, sinyal' anlamındaki *signal* sözcüğü 'herhangi bir konuyla ilgili üst mercilerden gelen olumsuz haber', vs. anlamında kullanılmaktadır.
3. Olayın özünü örtmek için mevcut sözcüklerden daha uygun adlandırmalar olarak kullanılan yabancı sözcük ve terimler: *liberalizatsiya* (tsen) 'fiyatların devlet kontrolünden kurtulması', *rak* sözcüğü yerine *kanser* sözcüğünün, 'bitlilik' anlamındaki *vşivost* yerine *pedikulyoz* sözcüğünün kullanılması, vs.
4. Özellikle baskıcı, devlet ve asker sınırlarının gizlenmesiyle bağlı alanlara özgü kısaltmalar: VM (vişşaya mera – nakazaniya) 'ölüm

- cezası', DSP (dlya slujebnogo polzovaniya) 'resmi hizmete özel', SS (soverşenno sekretno) 'çok gizli', vs.
5. Eylemin tamamlanmadığını veya özelliğın zayıflık derecesini gösteren, kendi alışılmış anlamında değil de, yumuşatıcı güzel adlandırma olarak kullanılan bazı sözcükler: *On gluhoy* 'o sağır' yerine *on nedoslışit* 'pek duymuyor', *on hromoy* 'o topal' yerine *on prihramıvayet* 'ayağı hafif aksıyor', vs.
 6. Bir kısım konuşan (genel olarak halk dilinde konuşanlar) tarafından daha kibar, alıcıya yönelik doğrudan tutumu yumuşatan ve bu sebeple doğrudan adlandırmaları olan *priyehat* 'gelmek, varmak', *priyti* 'gelmek, varmak, vasıl olmak, dönmek', *privezti* 'getirmek', *dovezti* 'ulaştırmak, götürmek, getirmek' gibi fiillerin yerine güzel adlandırma olarak kullanılan *podyehat* 'yaklaşmak', *podoyti* 'yaklaşmak, yanına gelmek, yanına gelmek', *podvezti* 'getirmek, alıp götürmek, taşımak', vs. gibi *pod-* önekli bazı fiiller (bilindiğı gibi yazı dilinde *pod-* ve *pri-* önekli fiiller eşanlamlı değildir) (Krisin, 1994).

V.P.Moskvin'in yaptığı sınıflandırmada ise 14 yöntem yer almaktadır:

1. Düz değişmece yoluyla;
2. Eğretileme yoluyla;
3. Kapsamlayış yoluyla;
4. Adıllaştırma (adı zamirle değiştirme) yoluyla;
5. Ses bakımından yakın bir sözcükle değiştirme yoluyla;
6. Kısaltma yoluyla;
7. Yazı diline ait sözcük ve ifadelerin (özellikle terimlerin) kullanılmasıyla;
8. Yabancı sözcüklerin kullanımıyla;
9. Sözcüğün yerine onun ait olduğu tür kavramının kullanımıyla (*voş* 'bit' veya *tarakan* 'hamam böceğı' yerine *nasekomoe* 'haşşere, böcek' denmesi gibi);
10. Dolaylama yoluyla;
11. Antonomaziya yani adın nesnenin herhangi belirleyici bir özelliğini belirten bir tanımla değiştirilmesi yoluyla (Örn. *dyavol* 'şeytan' yerine *dvulikiy* 'ikiyüzlü' denmesi gibi);
12. Doğrudan adlandırma yerine mecazi bir başka adın kullanılması (örn. *vrat* 'yalan söylemek' yerine *soçinyat* 'uydurmak', *ukrast* 'çalmak' yerine *pozaimstvovat* 'almak, aktarmak' denmesi gibi);
13. Meyozis, yani söz konusu eylem, özellik ve durumların yoğunluğunu olduğundan küçük gösterme yoluyla;
14. Eksilti (elipsis) yoluyla; güzel adlandırma yöntemi olarak eksiltiden araştırmacının kastettiğı şey geçişli fiillerin nesnesiz (yalın) kullanımıdır (Moskvin V. P. (1999), **Evfemizmi v leksişeskoj sisteme sovremennogo russkogo yazıka**, s. 42'dan aktaran Vavilova, 2004).

Bu çalışmada güzel adlandırmalarla ilgili en temel konulara değinmeye çalıştık. Fakat bu önemli dil olayı ile ilgili meseleler bunlarla sınırlı değildir. Çoğu zaman söylem içerisinde kullanılan sözcük ve ifadelerin güzel adlandırma olup olmadıkları belli değildir. Bunları ancak güzel adlandırma özelliklerini göz önünde bulundurarak ve dikkatli bir gözlem sonucunda belirlemek mümkündür. Güzel adlandırmalar günümüzde özellikle kitle iletişim araçlarında, siyasette, edebi metinlerde, yazı dilinde ve konuşma dilinde, kısaca hayatın her alanında çok sık kullanıldıkları için araştırmacıların dikkatini çeken

en güncel konulardan biridir. Rusya'da da bu konu ile ilgili çalışmalar gün geçtikçe artmaktadır.

KAYNAKÇA

- AKSAN D., (1998), **Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 439.
- AZNABAYEVA A.R., (2009), "Evfemizatsiya i disfemizatsiya leksiki russkogo yazıka v postperestroecniy period", **Vestnik Başkirkosko universiteta**, XIV, 2 <http://www.bashedu.ru/vestnic/2009-2/35.pdf> (15.07.2010).
- KRISIN L.P., (1994), "Evfemizmi v sovremennoy russkoy reçi", **Rusistika**, Berlin, No:1-2, s.28-49, <http://www.philology.ru/linguistics2/krysin-94.htm> (23.032010).
- POTAPOVA N.M., (2007), "Problema podhodov k ponimaniyu yavleniya evfemizma i ego klassifikatsiy", http://www.lomonosov-msu.ru/archive/Lomonosov_2007/19/potapova_nm.doc.pdf (15.07.2010).
- SENİÇKİNA E.P., (2006), **Ėvfemizmi russkogo yazıka**, M.: Vısshaya şkola.
- SENİÇKİNA E.P., (2008), **Slovar evfemizmov russkogo yazıka**, M.: Flinta, Nauka.
- VAVİLOVA L.N., (2003), "K voprosu ob evfemizatsii sovremennoy russkoy reçi", **Russkaya i sopostavitelnaya filologiya: sistemno-funksionalniy aspekt**, Kazan, s.40-44, <http://www.ksu.ru/fil/kn7/index.php?sod=11> (16.07.2010).
- VAVİLOVA L.N., (2004), "K probleme evfemizatsii hudojestvennoy reçi (na materiale proizvedeniy L.Ulitskoy)", **Russkaya i sopostavitelnaya filologiya: issledovaniya molodih uçıyonih**, **Kazan. gos. un-t, Filol. Fak-t**, Kazan, s. 23-26, <http://www.ksu.ru/f10/bibl/resource/articles.php?id=7&num=5000000> (16.07.2010).